

E. Latifova

Doç. Dr., Bakü Devlet Üniversitesi, Bakü, Azerbaycan
(e-mail: eletifova@mail.ru)

**Azerbaycan'ın Kuzeybatı Bölgesi Halkının Geleneksel Halk
Oyunlarında Kadim Türk Folklorunun İzleri**

Özet

Türk halklarının tarihsel olarak Kafkasya'da eski kökleri bulunmaktadır. Türk dili, çok uluslu Kafkasya bölgesinde Orta Çağın başlarından itibaren yerli halklar arasında önemli bir iletişim aracı haline gelmiştir. Aynı zamanda Türkler kendi dilleriyle birlikte, eski halk gelenekleri de dahil olmak üzere kültürlerini bölge halkına aktarmışlardır. Bunun ispatını Kafkasya'nın farklı bölgelerinin folklorunu araştırırken gözlemek mümkündür.

Bu çalışmamızda, farklı etnik özelliklere sahip Kafkasya bölgelerinden biri olan Kuzey Batı Azerbaycan halklarının halk oyunlarını ele alacağız.

Bahsedilen oyunların bir bölümü tarafımızdan 1996-2015 yılları arasında saha çalışması yapılan ve bahsi geçen bölgede hem gözlemlenmiş, hem de yerel nüfusun yaşlı temsilcileri ile görüşülerek kaydedilmiştir.

Araştırmamız gösteriyor ki, bölgenin etnik çeşitliliğine rağmen halk oyunlarında büyük yakınlık gözlemlenmektedir ve bu yakınlığın oluşmasında Türk kültürünün önemli rolü olmuştur. Öte yandan, oyunlarda kullanılan birçok araç gereç, özel söz vs. bu oyunlarla diğer Türk halklarının oyunları arasında büyük ilişki olduğunu göstermektedir. Hatta bu oyunların derinlemesine incelenmesinin eski Türk katmanlarını gözlemlemeye imkân vereceği kanaatindeyiz.

Anahtar kelimeler: Azerbaycan, Türk, folklor, Tuğay Melik, Kafkasya

E. Latifova

Doç. Dr., Baku State University, Baku, Azerbaijan
(e-mail: eletifova@mail.ru)

**Traces of Ancient Turkish Folklore in the Traditional Folk Dance of the
People of the Northwest Region of Azerbaijan**

Abstract

Historically, Turkic people have ancient roots in the Caucasus. The Turkic language has become an important way of communication among indigenous peoples since the beginning of the Middle Ages in the multinational Caucasus region. At the same time, the Turks, along with their own language, transferred their culture to the people of the region, including ancient folk traditions. The proof of this we can observe while researching the folklore of different regions of the Caucasus. In this study, we will discuss the folk dances of the people of North West Azerbaijan, one of the Caucasus regions with different

ethnic characteristics. Some of these games were observed and recorded, from the words of elderly representatives of the local population in the region where the fieldwork was conducted between 1996 and 2015.

Our research shows that despite the ethnic diversity of the region, great similarity is observed in folk dances and Turkic culture has played an important role in the formation of this affinity. On the other hand, there are many tools used in games – materials, special words, etc. This shows that there is a great connection between these folk games and the games of other Turkic peoples. Moreover, deep examination of these games will allow us to better observe the old Turkic layers.

Keywords: Azerbaijan, Turkic, folklore, Tugay Melik, Caucasus

Giriş

Halk oyunlarına yüzyıllar boyunca toplumların yaşam tarzı, geçimi, emeği, millî-manevi değerleri, hatta tarihi ve etnik meseleleri bile yansımıştır. Böylece halk oyunları, halkın tarih, dil, din ve inanç hafızasının temel verileri olarak da kabul edilebilir. Halk oyunlarına pedagoji ve psikoloji ilmi açısından bakıldığında bir takım ilginç hususlar görülür. Öyle ki halk oyunları, toplum üyelerinin ruhunu, fiziksel gücünü sağlamlaştırmak; idrak, fantazi, çeviklik gibi nitelikleri geliştirmek için çok değerli birer araç olarak kabul edilebilir.

Diğer uluslarda olduğu gibi, Azerbaycan halk oyunlarının da kökleri çok eski tarihe sahiptir. Bu oyunlar yüzyıllar boyunca kuşaktan kuşağa geçerek halkın geçiminden ve geleneklerinden etkilenecek daha da zenginleşip gelişmiştir. Nesilden nesile aktarılan oyunlarda halkın düşünce tarzı, istekleri ve işleri yansıtılır [1, I hisse, s. 246]. Bu nedenle de halk oyunlarını inceleyerek bir anlamda onları yaratıp geliştirmiş halkın geçtiği tarihi yolu da izlemek mümkündür. Azerbaycan halkının oyunları, eğlence ve âdetleri; doğa güçleri ile mücadele, tarım ve hayvancılıkla sıkı ilişki içerisinde [2, s. 44].

Araştırmamıza göre bahsi geçen bölgedeki yaygın halk oyunları şöyle sıralanabilir: 1) Mevsimsel Oyunlar: "Menekşe", "Seyran", "Tuğay Melik" vs.; 2) "Mezheke" denilen Tiyatro içerikli oyunlar: "Han-han", "Kuşkuş" vs.; 3) Spor içerikli oyunlar: "Dire-dövme", "Kara kazan", "Cıdır"; 4) Çocuk Oyunları: "Yaşın-bacı", "Top-yığın", "Çiling-ağaç", "Kalakurma" vs.

Yöntem

Ele alacağımız konunun tetkik edilmesinde çeşitli yöntemlerden yararlanmaya çalışacağız. Bunlar içerisinde Azerbaycan halk oyunları hakkında yazan yazarların verdikleri malumatları ve oyun çeşitlerinin incelenmesi ve karşılaştırılması, incelenen bölgede yerli yaşlı kuşak

temsilcilerinden konuyla ilgili topladığımız bilgilerin analizi ve karşılaştırılması; ayrıca XIX-XX yüzyılın başlarında bölgede olmuş ve gördüklerini kaleme almış Rus ve diğer yazarların verdiği bilgilerin araştırılması ve diğer verilerle kıyaslanması gibi yöntemleri kullanmaya çalışacağız. Bu verilerden başka bir takım oyunlarla ilgili bilgiler hakkında ise XIX-XX. yy'ın başlarına ait Rus tarihçi ve seyyahların eserlerinden istifade edilmiştir. Bunların içerisinde özellikle A. Fon-Plotto, Q. Paradov, M. Canaşvili, N. Veydenbaum gibi yazarların kendi gözlemleri temelinde yazdıkları eserleri geçmişte burada yaygın oynanan halk oyunlarını incelemek için çok değerlidir.

Araştırmamızda yerel yazarların verdikleri bilgiler de etnoloji biliminin ilkelerine uygun olarak kaynak gibi geniş şekilde yer almıştır. Bu amaçla incelenen bölgede yürüttüğümüz çalışmalarda yerli yaşlı sakinlerin konuyla ilgili verdikleri bilgileri de yazarak analiz ettik.

Azerbaycan halk oyunları hakkında farklı yazarlar tarafından bazı eserler kaleme alınmıştır. Bu yazarlar, Azerbaycan halk oyunlarının çeşitli prensiplere dayalı olarak sınıflandırılmalarını da yapmışlardır. Örneğin, M. Arif, oyun ve törenleri dört gruba ayırmaktadır:

- 1) Düğün-aile törenleri;
- 2) Takvim törenleri;
- 3) Oyun ve eğlenceler;
- 4) Halk tiyatrosu [3, s. 11].

R. Tahirov ise Azerbaycan'ın Kuzeybatı bölgesi halkı arasında yayılmış oyunları katılımcılarının hak ve iç yapılarına göre birkaç gruba ayırır [4, s. 219]. Yazara göre katılımcıların bu tür dağılımı, geçmişte mevcut olan sosyal ilişkileri ve toplumun gelişme aşamalarını tespit etmeye yardımcı olur.

Bu çalışmamızda farklı etnik özelliklere sahip Kuzeybatı Azerbaycan halklarının halk oyunlarını ele alacağız.

Bahsedilen oyunların bir bölümü tarafımızdan 1996-2015 yılları arasında saha çalışması yapılan ve bahsi geçen bölgede hem gözlemlenmiş, hem de yerel nüfusun yaşlı temsilcileri ile görüşülerek kaydedilmiştir. Bu verilerden başka bir takım oyunlarla ilgili bilgiler hakkında ise XIX-XX. yy'ın başlarına ait Rus tarihçi ve seyyahların eserlerinden istifade edilmiştir. Bunların içerisinde özellikle A. Fon-Plotto [5, s.1-62], G. Paradov [6, s.25-27], M. Canaşvili [7, s.244-273], N. Veydenbaum [8, s.434] gibi yazarların kendi gözlemleri temelinde yazdıkları eserleri, geçmişte burada yaygın olarak oynanan halk oyunlarını incelemek için çok değerlidir.

Bulgular

Konuyla ilgili olarak gerçekleştirmiş olduğumuz çalışmamızda ulaşabildiğimiz verileri toplayıp sistemleştirdikten sonra vardığımız kanaate göre, araştırılan bölgedeki oyunlar tarafımızdan aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

1) Mevsimsel Oyunlar: "*Menekşe*", "*Seyran*", "*Tuğay Melik*" vs.;

2) "*Mezheke*" denilen Tiyatro içerikli oyunlar: "*Han-han*", "*Kuş-kuş*"

vs.;

3) Spor içerikli oyunlar: "*Dire-dövme*", "*Kara kazan*", "*Cıdır*";

4) Çocuk Oyunları: "*Yaşın-bacı*", "*Top-yığın*", "*Çiling-ağaç*", "*Kalakurma*" vs.

Bu çalışmamızda, yukarıdaki gibi gruplandırmış olduğumuz oyunları, kısa da olsa, gözden geçirip analiz edeceğiz.

1. Mevsimsel Oyunlar

«Benevşe» (Menekşe – E.L.), "*Seyran*", "*Tuğay Melik*» oyunları mevsimsel oyun ve eğlencelere dahil edilebilir. Öyle ki, katılımcılar "*Menekşe*" oyununu genellikle yaz geldiğinde, yani menekşeler yetiştiğinde; ve ekseriyetle kız ve gelinlerin dağa geleneksel yaz gezisi («*Seyran*») sırasında oynarlardı. «*Seyran*» oyunu, XVI-XIX. yy'da hüküm sürmüş İlisu Sultanlığı'nın İlisu, Sarıbaş, Ağçay ve diğer dağ ve kırsal yerleşimlerinde özellikle yaygındı [9, s. 258].

Mezkûr oyun, aynı zamanda, Azerbaycan'ın Şeki, Zaqatala, İsmayılı, Gebele, Gazah, Tovuz ve diğer bölgelerinde de yaygındır [4, s. 220]. Bu geleneğin bir önemi daha vardı: şöyle ki, onun katılımcıları hem de erken bahar mevsiminde yeni çıkmış, yenilebilir otlardan da toplayıp (dağ ısırganı, nane, kuzu kulağı vb.) eve getirir ve onlardan lezzetli yemekler hazırlarlardı. Bilgi verenlerin kayıtlarına göre, genellikle ilgili katılımcılar belli dağlara çıkarlardı. Öyle ki, İlisu'nun mezkûr kadınları Yezli dağa, Sahur köyünün kadınları ise Gaşel dağa çıkarlardı (*Seyran* ve *Menekşe* oyunları hakkında bilgi Sahur köy sakini Hacıyev Habibullah Abdullah oğlundan ve İlisu köy sakini Yusifova Nazlı Rahim kızından alınmıştır).

Genellikle *Seyran* katılımcıları eve akşam döndüklerinden kendileri ile yemek rezervi alıyorlardı. Oyun katılımcıları iki gruba ayrılır; ve 6-7 metre mesafede karşılıklı dizilirlerdi. Ve oyun şu sözlerle başlardı:

-Menekşe

- Bentten düşer!

- Bizden size kim düşer?

- Falan kimse düşer (rakip gruptan bir isim çekilirdi).

Adı geçen kendi destesini terk ederek yüz yüze durdukları desteye doğru koşar; onun amacı bu destenin zincirini kırarak bu takımın bir üyesini beraberinde alıp kendi takımına dahil etmekten ibarettir. Eğer bunu yapamazsa, o zaman kendisi rakip takımda kalırdı. Ve oyun destelerden birinde toplam bir oyuncu kalana kadar devam ederek; sonunda tek kalan oyuncu şarkı söyleyip dans ederdi.

Bilgi verenlerin kayıtlarına göre, geçmişte bu oyunu kızlarla birlikte erkek çocuklar da oynuyorlardı. Oyun katılımcılarının cinsinden bağımsız olarak eşitlik ilkesi temelinde oynanır ve katılımcıların gücünü belli ederdi. Kız rakip gruptan istediği oğlanın adını; oğlan ise istediği kızın adını çağırabilirdi. R. A. Tahirov'a göre, bu kural arkaik dönemde mevcut olmuş cinsler arasındaki eşitliği içermektedir [4, s. 220].

«Tuğay Melik» oyununu da genellikle, yazın gelişi ile oynamaya başlıyorlardı. Aynı zamanda bu oyunu düğün törenlerinde ve bayramlarda (örneğin, Nevruz bayramında) da oynuyorlardı. Bu oyuna kızlar da katılabiliyorlardı. Oyun katılımcıları beraber iki gruba ayrılıyor ve belli mesafe aralığında yüz yüze duruyorlardı. Oyunun esas muhteviyatı şer değişmesinden ibaret idi. Yüz yüze durmuş rakip gruplardan her biri, sırayla rakibi yönünde, sonra ise geriye hareket ediyorlardı. Her destenin üyelerinde bir-iki kaval da olurdu. Hareket sırasında grup üyeleri kaval çalıyor, dans ediyor ve Tuğay Melik şarkısından bir bent okuyorlardı. Bu oyun, kelimelerin anlamının ve fikrin sürekliliğinin beklendiği gerçek değişme - şiir yarışması oluyordu. Değişimde çeşitli doğaçlamalara yol veriliyordu ve oyun sırasında katılımcılar çok kez doğrudan konu ile ilgili yeni şiir bentleri uyduruyorlardı. Bu fıkralar daha çok bayatı türünde düzenlenirdi [10, s. 5]. Kaydettiklerimize örnek olarak oyun sırasında katılan ve bugün de yaşlı sakinlerin hafızasında kalan bazı şiir bentlerine dikkat edelim:

Mahallede koç yatıbtır, Tuğay Melik,
Koç boynuza çatıptır, selam aleykum!
Zavallı koçun kolları, Tuğay Melik,
Kuru yerde kalmıştır, selam aleykum!

Gök mahallede Gök çeşme, Tuğay Melik,
Gel gidelim su doldurak, selam aleykum!
Aşkımınla sevdim seni, Tuğay Melik,
Şimdi nasıl ayrılalım, selam aleykum!¹

¹ Emircan köy sakini Memmedov Dostu və İlisu köy sakini Ahmədova Laləzarın verilerine görə qaydedilmişdir.

Oyun yarışan taraflardan birinin şiir rezervi, yani yenilerini uydurma imkânları bitinceye kadar devam ediyordu. R. A.Tahirov'un makalesinde bu oyun fazla tetkik edildiğinden, biz onun tüm aşamaları üzerinde durmuyoruz [4, s. 222].

2. "Mezheke" Denilen Tiyatro İçerikli Oyunlar

Geçmişte yerel halk arasında "mezheke» adı ile adlandırılan tiyatro performansları da yaygındı. Bu oyunlarda genellikle halkın yaşamı ile ilgili gösteriler hazırlanır, sosyal eşitsizlik, beylerin bencillikleri ve düşük silkin temsilcilerinin sıkıntılı ağır durumu açık şekilde tarif edilirdi. "Han-han" ve "Kuş-kuş" ifadeleri buna örnek gösterilebilir.

Tiyatro oyunlarından düğün törenlerinde de faydalanılırdı. Böyle oyunlar arasından "Nene can" oyununu özellikle ifade etmek istiyoruz. Bu oyunda katılımcılar, gelin tarafının temsilcileri ve bey tarafının temsilcileri olarak iki gruba ayrılırlardı. Bu iki grup yüz yüze durur ve şarkı bentleri aracılığıyla herkes bir birine kendi tarafının arzu ve isteklerini bildirirdi. Örneğin, gelin tarafı gelin için gereken eşyaları sıralarlar bey tarafı ise şarkı formunda bu istekleri kabul ediyor veya kaçınmaya çalışıyordu. Örnek olarak bu oyundan bir kaç pasaj göstermemizde fayda vardır.

(Gelin tarafı)

Suyum soğuktur, nene can!
Hamamım yok, nene can!
Hamama gitmek isterim
Başörtüm yok, nene can!

(Bey tarafı)

Ne yalvarırsan neneye!
Oğlan gedibtir pazara,
Örtü alıp gönderecek,
Hurcun düşürüp gönderecek!

(Gelin tarafı)

Suyum soğuktur, nene can!
Hamamım yok, nene can!
Hamama gitmek isterim
Arhalığım¹ yok, nene can!

¹ Arhalık, geçmişte halk arasında mont benzeri bir kadın giyimine verilen isimdir.

(Bey tarafı)

Ne yalvarırsan neneye!
Oğlan gitmiştir pazara
Arhalığını gönderecek,
Yengeye verip gönderecek.
Hurcun düşürüp gönderecek!

Böylece bir çok gelin eşyasının adı sıralanırdı ve sonunda mutabık kalındıktan sonra onay şarkısı söylenirdi [11, s.74

Değişimde gelin ve beye de tarif veriliyordu. A.Fon-Plotton'un kaydına göre, erkek güzelliğinin ideali hobi kuşu olarak görülüyordu, kadın ise daha çok tavus kuşu, keklik, kuğu, ceylanla, çeşitli çiçeklerle kıyaslanırdı [5, s. 39].

Bu karşılıklı değişme biçimindeki tartışmalar birkaç saat sürebilirdi. "Nene can" oyununda tiyatro gösterileri yeterince geniş yer alıyordu. Bilindiği gibi, bu gösteriler eski dönemde meydana gelmiş; halk tiyatrolarının kökleri ise geleneksel halk sanatı ile yoğun şekilde birbirine bağlıdır [3, s. 4].

3. Spor İçerikli Oyunlar

Azerbaycan'ın diğer bölgeleri için de tipik olan «dire dövme" veya "Karakazan» ise spor oyunları idi.¹ "Dire dövme" oyununda çocuklar iki gruba ayrılıp, bir dairesel çizgi çizerek kura çekiyorlardı. Kura hangi gruba düşse o grup çembere giriyor ve çocuklar birer ayağının altına bir toka (kemer) koyuyordu. Çemberin dışında kalanlar tokayı almaya çalışırlar; dairedekiler ise ayakla vurur ve tokaları almaya izin vermezlerdi. Dairenin içerisinde olanlar kenardakilerden birine ayakla vursa, dairedeki çocuklar daireden çıkar, kenardakiler daireye girerlerdi. Dışarıdaki bir oyuncu içeridekilerden birini eliyle tutup çemberden çıkarabilse, onu bir kişiye havale edip saklar ve sahipsiz kalmış tokayı almaya çalışır. O zaman içeridekiler hem kendi tokalarını, hem de dışarıdaki arkadaşlarının tokasını korurlardı. Veya tam aksine, içeridekiler dışarıkilerden birini tutup daireye çekseler, gruplar yerlerini değiştirlerdi. Dışarıdaki çocuklardan biri tokayı ele geçirirse, dairenin içindeki çocuklara toka ile vurur, ayakları altındaki tokaları çemberden kenara çıkarıp almaya çalışırdı. Hangi grup tokaların

¹ Malumat veren: Deymedağlı köy sakini Muradov Cuma Şirin oğlu, 1922 yılında doğdu.

tamamını ele geçirirse o grup oyunu kazanmış sayılırdı. Ve dairedekiler ayaklarından biri çizgiden çıkmamak kaydıyla diğer gruptan birini diğer ayağı ile vurana kadar dışarıdakiler içeridekileri toka ile döverlerdi (Sözlü halk edebiyatı, Çocuk folkloru, 2007, s. 66). Bu oyun sadece Azerbaycan'ın birçok bölgesinde değil, aynı zamanda diğer Türk halklarının yaşadıkları bölgelerde de yaygındır.

Geçmişte yerel halk arasında “cıdır” olarak adlandırılan ve açık alanda düzenlenen at yarışları çok yaygındı. Cıdır yarışları, beyler tarafından tatil ya da herhangi bir olay nedeniyle düzenleniyordu. Böyle yarışlarda galip gelen ödüllendirilirdi [11, s. 260].

4. Çocuk Oyunları

Tetkik edilen arazide yaygın çocuk oyunlarından “Yeşinbacı”, “Topkalak”, “Çiling ağaç”, “Kalakurma” vs. gibi oyunlar örnek olarak gösterilebilir. Yeşinbacı oyununu hem kızlar, hem de erkekler oynardı. Bu oyun, gözü bağlı oyunun bir benzeri oyun idi [11, s. 260]. Topkalak oyununda katılımcılar iki takıma bölünürlerdi. Oyuncular elde yaptıkları küçük topla çubuk kalağını vuracaklardır. Topu rakip takıma vermemek için oyun katılımcılarından beceri ve çeviklik isteniyordu. Topkalak oyunu kendi kurallarına göre bir anlamda Rus lapta oyununu andırıyordu. Yukarıda belirttiğimiz oyunlardan farklı olarak Çiling ağaç veya Kalakurma oyunlarında katılımcılar takımlara bölünürdü, herkes kendi özel yeteneğini göstermekteydi. İlk oyunda katılımcıdan, iki ucu sivri çubuğu, yani Çiling ağacı daha uzak mesafeye atmak isteniyordu. Her atıştan sonra mesafe aynı ağaçla ölçülürdü. Kalakurma oyununda her katılımcı, 4 cevizden (cevizler piramid şekilli 3'ü altta, biri ise onların üstüne konuluyordu) kale kuruyordu. Sonra oyundan önce yapılan kuraya göre oyunculardan biri 2-3 metre mesafeden elindeki «saqqa» adı ile anılan en büyük ve en ağır cevizle kaleleri vurmaya çalışıyordu. Atıcı ceviz kalelerini vurmada başarılı olursa o zaman vurulmuş kalelerdeki cevizler onun olurdu. O, hedefi vuramayınca kadar oyunu sürdürüyordu. Genel olarak ise oyun sadece bir katılımcı kalana kadar devam ediyordu. Son kalan oyuncu kazanan olarak kabul ediliyordu. Dağ köylerinde doğal koşullara bağlı olarak Kalakurma oyununda ceviz yerine taş kullanılırdı.

Sonuç

Araştırmamız gösteriyor ki, bölgenin etnik çeşitliliğine rağmen, halk oyunlarında büyük yakınlık gözlemlenmektedir. Öte yandan, oyunlarda

kullanılan birçok araç gereç, özel söz vs. bu oyunlarla diğer Türk halklarının oyunları arasında büyük ilişki olduğunu göstermektedir. Özellikle mevsimsel halk oyunları derinlemesine incelendiğinde eski Türk katmanlarını gözlemlemeye imkân sunacağı kanaatindeyiz.

Sonuç olarak belirtebiliriz ki, bir yandan yüksek teknolojilerin hızla geliştiği, diğer yandan da küreselleşmenin derinleştiği yüzyılımızda halk oyunlarının araştırılması ve korunarak yaşatılması ile onların taşıyıcıları olan halkların kendine özgü tarihi ve geleneklerinin korunması açısından büyük önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

1. Azərbaycan etnoqrafiyası. Bakü, I bölüm, 1988.
2. Teylor, E. Pervobitnaya Kultura. Moskva, Nauka, 1939.
3. Arif, M. Azərbaycan Halk Teatırı. *Trudi İnstitutu Literaturı im.Nizami, t. I*, Bakü, 1954.
4. Tahirov R.A. O Nekotorıx Bitovıx İqrax Severo-Zapadnıx Rayonov Azerbaydjana. *Azerbaycanskiy Etnoqrafiçeskiy Sbornik, vıp.2*, 1965, s.218-227
5. Fon-Plotto, A. Priroda i Lyudi Zakatalskogo Okrugı . SSSKG, vıp.4. Tiflis, 1870.
6. Paradov, Q. Nekotorıye Podrobnosti Puteşestviya Musulma, 1903.
7. Canaşvili M. Kratkiy Oçerk Kaxskogo Uçastka. Trudi KOSX, 3, Tiflis, 1887
8. Azərbaycan Edebiyatı İncileri. Bayatı, Koşma, Tecnis (1988). Bakü, I bölüm
9. Veydenbaum N.G. Putevoditel po Kavkazu. Tiflis, Tipografiya glavnonaçalstvuyuşego grajdanskoy çastyu na Kavkaze, 1888. 434 s.
10. Latifova, E.M. Geçmiş İlisu Sultanlığı Ahalisinin Sözlü Halk Edebiyatı. Bakü Üniversitesi Haberleri, Sayı 4, 2000. s.72-82
11. Latifova, E.M. İlisuyskoye Sultanstvo. Bakü, Şarq-Qarb, 2010. 400 s.
12. Zakatalskogo Okrugı v Mekku. SMOMPK, vıp.32. Tiflis, s.25-27.

Андатпа

Тарихи тұрғыдан алғанда түркі халықтарының ежелгі тамыры Кавказ жерінде де бар. Осы орайда түрік тілі, көп ұлтты Кавказ аймағында орта ғасырдың басынан бері жергілікті халықтар арасында маңызды қарым-қатынас құралы болған. Сонымен қатар түріктердің тілімен бірге ежелгі халықтық дәстүрден бастау алған ұлттық мәдениеті де осы аймақтың халқына әсер еткенін Кавказдың әртүрлі аймақтарының фольклорын зерттеу кезінде байқадық. Мақалада түрлі этникалық топтар мекендейтін Кавказиядағы Солтүстік-Батыс Әзербайжан халқының ұлттық ойындары қарастырылды. Бұл ойындардың кейбірі 1996 - 2015 жж. аралығында аталған аймақта жүргізілген зерттеу барысында егде жастағы кісілермен сұхбат жүргізу барысында жазылып алынды. Біздің зерттеуіміз аймақтың этникалық ерекшелігіне қарамастан, ұлттық ойындарда үлкен ұқсастық байқалатындығын және түрік мәдениеті осы жақындықты қалыптастыруда маңызды рөл атқарғанын көрсетеді. Екінші жағынан, ойындарда қолданылатын көптеген құрал-жабдықтар, арнайы сөздер және т.б. ұқсастықтар түрік халықтарының ойындарымен байланысын көрсетеді. Шын

мәнінде, бұл ойындарды терең талдау арқылы ежелгі түріктік қабаттарды байқай аламыз.

Кілт сөздер: Әзербайжан, түрік, фольклор, Кавказ, Туғай Мелик
(Э.Латифова. Әзербайжанның солтүстік-батыс аймағын мекендеген халықтарының дәстүрлі халықтық ойындарындағы көне түрік фольклорының іздері)

Аннотация

Исторически тюркские народы имеют древние корни на Кавказе. С начала средневековья тюркский язык стал важным средством общения между коренными народами в многонациональном Кавказском регионе. В то же время тюрки, наряду с собственным языком, передали свою культуру жителям региона, в том числе и древние народные традиции. Доказательством этому можно наблюдать при исследовании фольклора разных регионов Кавказа.

В данном исследовании мы рассмотрим народные игры народов Северо-Западного Азербайджана, одного из кавказских регионов с различными этническими особенностями.

Некоторые из этих игр были замечены и зафиксированы, со слов пожилых представителей местного населения в регионе, где нами были проведен полевые работы в период с 1996 по 2015 год.

Наши исследования показывают, что, несмотря на этническое разнообразие региона, в народных играх наблюдается большое сходство, и тюркская культура сыграла важную роль в формировании этого родства. С другой стороны, есть много инструментов, используемых в играх – материалы, специальные слова, и т. д. Это показывает, что существует большая связь между этими народными играми и играми других тюркских народов. Более того, глубокое изучение этих игр позволит нам лучше рассмотреть древнетюркские пласты.

Ключевые слова: Азербайджан, тюрк, фольклор, Туғай Мелик, Кавказ
(Э.Латифова Следы древнего тюркского фольклора в традиционных народных играх народов Северо-Западного региона Азербайджана)